Član suradnik Nikica Petrak

U SPOMEN JURI FRANIČEVIĆU PLOČARU

Premda je ovo jedna od sjednica Hrvatske akademije na kojoj bi se očekivao hladan i književno-povijesno posve objektivni ton, molim za dopuštenje da pri govorenju o Juri Franičeviću Pločaru, hrvatskom pjesniku i romanopiscu, budem barem na početku subjektivan. Za to imam dva razloga. Prvi je taj da sam poznavao čovjeka. Drugi razlog je taj, što je on po svom pjesničkom opusu i ocjenama književnih povjesničara i kritike tzv. *poeta minor.* O njemu, dakle, govorim zainteresirano; braneći ne samo osobnu poziciju, htio bih o tome nešto reći. Poeta minor, taj manji pjesnik, kategorija je s kojom barataju sve europske povijesti književnosti na zaseban, ili već sebi odgovarajući način. U Hrvatskoj, pak, s tom kategorijom se najčešće barata na neuljudan, posve nogometaški način, kao da govorimo o poraženom protivniku u državnom prvenstvu. Mala nacija ljubi privremene društvene pobjednike, a često posve smetne s uma one tiše, ali autentične ljude i umjetnike. Ako se u Hrvatskoj sami ne znate razgalamiti do statusa privremeno važnog ili vrlo velikog pjesnika, sva je prilika da ćete pri prvoj sljedećoj naraštajnoj raspodjeli biti zaboravljeni, odgurnuti *ad acta,* premda povijest književnosti poslije raspolaže drukčije i bolje s takvim činjenicama. Kako, međutim, već i ova sjednica opovrgava takvo moje mišljenje, očito je da se ipak ne zaboravlja vrijedne ljude koji su nam nešto dali.

Rado bih, ponajprije, progovorio o svojoj prvoj ključnoj rečenici poznavao sam čovjeka. Poznavali su ga ovdje mnogi i mnogo bolje od mene. Poznavali su njegov stvarni životopis, slutim nadasve onaj politički. Oni rođeni 1918. (to je godina rođenja moje majke, recimo), manje-više Kaštelanov naraštaj, nisu imali mnogo što politički ili pjesnički birati. U mojoj generaciji, pak, rođenoj dobrih dvadesetak godina kasnije, nekim tim ljudima spontano

smo u dobro pisali neke stvari. Kad je izbio Drugi svjetski rat, neka mi bude dopušteno reći, bio je kao mladić jedan od onih koji su u sebi i nehotice morali parafrazirati natpis na Lovrijencu: *"Non bene pro toto Dalmatiam venditur auro"*: Dalmaciju nije dobro prodavati ni za sve zlato svijeta. A dalje je sve išlo po zakonima i opcijama vremena, pa što god tko o nečijoj osobnoj političkoj biografiji mislio, Pločar je uvijek ostajao čovjek tog prvobitno socijalnog, ali ako baš hoćete i nacionalnog poriva. Gdje je to, pak, u sumanuto proteklom stoljeću povijesno svršilo, to je posve drugi par cipela.

Upoznao sam ga negdje između 1963. i 1965., u Društvu književnika, u stankama nekih navodno vrlo važnih sastanaka. Rado je, nagonski, razgovarao s, tada, mlađima. Zanimale su ga pojedinačne "sudbine", otud njegovi romani; zanimao ga je smisao pojedinčeva i neminovno zajedničkog življenja. I tako sam ga, formalno-neformalno sastajao godinama, uz par riječi i koju kavu. Međutim, preda mnom je uvijek bio čovjek od integriteta, ili kako mi to hrvatski među sobom kažemo, ljudina. Djelovao je kao čovjek od komada, u njemu je bilo nešto cjelovito integrirano, nešto što se ne stječe nego se s time rađa i to se, tko je htio, smjesta prepoznavalo. S jedne strane društveno formalan i stegnut, u vrijeme kad se kriva riječ nije opraštala (takvi ljudi morali su neprestano i oprezno "pregovarati" kako bi se očuvali), s druge se nikada nije dao odvesti do toga da bi svoju osnovnu ljudsku psihologiju odmijenio samo društvenom ili političkom, o tome svjedoče upravo njegovi stihovi. Zbog toga smo ga nagonski cijenili. Drugi će o detaljima imati, naravno, drukčije mišljenje. Ali ja sam, tada, kao mlađi čovjek koji piše stihove, razgovarao nadasve s pjesnikom, kao što sam, primjerice, takve razgovore vodio i s Kaštelanom. Za razliku od danas mlađih naraštaja, nalazeći se možda u potrazi za nekim čvršćim tlom, uvijek smo voljeli govoriti s onima starijima od sebe, tu nije bilo nikakva radikalnog raskida, jer nam je "učiti se" bilo nekako zadano. Tu bi sad odmah prestale i moje privatne reminiscencije, jer treba reći zašto ga cijenimo kao pjesnika.

Jure Franičević Pločar očito nije bio od onih stihotvoraca koji mijenjaju poetsko lice epohe ili zaokreću pjesništvo svog jezika. Nije bio ni od onih koji se u životu klade samo na svoje stihove. Nije bio tzv. "profesionalni umjetnik". Time ne želim reći kako mu je poezija bila nešto sporedno. Naprotiv, ona je njemu bila izraz onog njegovog najljudskijeg sloja vlastite osobnosti, nagona koji od nas traži ozbiljnost i dubinu, bez obzira na cijelu stvarnost oko nas. Sve što se u nama sastaje između prvobitnosti zavičaja, našeg

snalaženja u njemu i naše mogućnosti za unutrašnje otvaranje prema svijetu širem od domovine i od sebe, on je uznastojao oblikovati u stihovima. Čovjek koji pred sobom osjeti takav poriv, a on ga je u sebi očito osjećao, ne može više izvoditi nikakav pjesnički teatar, nego mu ostaje izgovoriti ono što ima. I Pločar je to pjesnički izgovorio. Koliko god bio društveno politički angažiran, kako se to kaže – ne znam jeste li zamijetili – u njegovim stihovima nema o tome nikakva ideološkog traga, ni jedne zabilježbe na koju bi se netko mogao pozivati, kad bi želio u takvim stvarima govoriti za ili protiv njega. Poezija je njemu služila onoj pravoj stvari: pokušati odgonetnuti zašto i kakav sam to čovjek. To nikada nije zlorabio. Tu počinje stanovita filozofija o tome što je taj već spomenuti *poeta minor,* moja druga ključna riječ u ovome izlaganju. O tome mnogi hrvatski antologičari druge polovice XX. stoljeća, od Vlatka Pavletića do Tonka Maroevića, imaju osobna iskustva: oni su ti koji ih izabiru i procjenjuju, po njima davno zaboravljeni ili previđeni rukopisi pjesama postaju vrijednošću gurnutom pod svjetlost javne pozornosti. To je slučaj i s Pločarom.

Ne postoji, zapravo, antologija hrvatskog pjesništva XX. stoljeća u kojoj on ne bi bio zastupljen. Naravno, uz mnoge druge. Tu se stvari mijenjaju i osciliraju. Jednom će mu netko dati tri pjesme, drugi puta i pet, treći put samo jednu. *De gustibus.* Ali – nema ozbiljnog antologičara koji bi pjesnika poput Jure Franičevića Pločara mogao izbaciti iz hrvatske antologije, a da to ne bude neka jako specijalna antologija, s posebnim tematskim ili teorijskim obzirima. On, međutim, nikad do kraja ne će odgovarati takvim aktualnostima. Dobre pjesme minornih pjesnika uvijek žive svoj skriveni život i odjednom postaju aktivne. Upravo antologije to potvrđuju.

U nas, u Hrvatskoj, uvriježilo se mišljenje da je tzv. *poeta minor* netko tko je, navodno, izgubio igru. Veliki pjesnici su A. G. Matoš, Krleža, Ujević, A. B. Šimić, potom ljudi koji su obrnuli igru, te nakon njih vrijede druga pravila. Točno je to, i nije do kraja točno. Po našem krvožedno zavidnom mentalitetu, manji pjesnik znači zanemariv, loš pjesnik. Upravo to je nešto potpuno krivo, dopustite mi da se danas, upravo zbog Pločara, založim za čast i dostojanstvo onog manjeg, ali u svom nastojanju posve zaokruženoga cjelovitog pjesnika i njegova potencijalnog svijeta.

Statura manjeg pjesnika, ako je izvoran, samo je umanjenica onog značajnijeg pjesnika. On u nekoliko svojih pjesama sadrži *in nuce* mnogo toga što tzv. veliki pjesnik propinje na svoje široko platno. Nema dar da mu širina

određuje jezik: omeđen mogućnostima svog raspona ima, međutim, drugi dar: njegova ograničena definiranost uvijek sugerira širinu koja nekako prelazi vlastite granice. Pa i inkantacija Pločarovih desetak pjesama meni uvijek zaziva prostranost jedne opsežnije poezije, slutnju velikog *in statu nascendi*. Čemu inače uzimati pero? Što više, tzv. minorni pjesnik, integriran kao ljudsko biće, o ljudima i vremenu jednog prostora, u ovom slučaju hrvatskoga, govori često čak i znakovitije od tzv. velikih pjesnika. Pločar mi je donekle usporediv sa slučajem Ive Kozarčanina: desetak Kozarčaninovih pjesama već nagovještava htijenja krugovaške generacije. Pločar, pak, čini mi se, ostat će u tom smislu ipak bez takvog književnog datiranja, ali ne zastarijevajući kao osamljeni pojedinac, premda ga mi danas lako kronološki svrstavamo kao jednog od...itd. Neki njegovi stihovi na hrvatskom književnom standardu ostat će "bez vremena", a oni upućeni svojim ljudima, na hvarskoj čakavštini, nalik su kamenju po međama. *Svak ima jedan ranjavi obujam*...a u Pločarovu slučaju taj posjeduje onu "izvanvremensku sadašnjost" (ili ju barem slutimo), koja je, zapravo vrijednosno mjerilo na koji se pozivam.

U ostavljenim znakovima tog tzv. minornog pjesnika, čuje se glas nečega što je danas već stidno izgovoriti: glas dostojanstva pisanja stihova, ozbiljnosti posla koji gotovo već i ne pripada stvarnosti, ali je spasonosan: *Mrtvac sam u bijelim vunenim čarapama / s glavom na jastuku od bršljana*... Tako bi to rekao Pločar.

Velikih pjesnika je malo, ali žive antologije nekog jezika uvijek žive upravo od pjesnika takvih desetak pjesama: u njima se ocrtava onaj navodno manji ljudski svemir, koji doista značajnim figurama pomaže da budu još značajnije. Minorni pjesnik je najveći pomagač i životvorac poezije, veliki pjesnik je kruna neke evolucije, iznimka. U antologijama tzv. kulturnih naroda, tamo po Europama, često smo se uvjerili kako se ne zaboravljaju pjesnici ma i samo dvije izvrsne pjesme. Oni čine osnovicu, potku, koja jednom jeziku omogućuje razvijanje svojih ostalih snaga. U malim narodima prevodi se nužno svašta, a previde se dobri, osnovni ljudi. Jure Franičević Pločar bio je jedan od takvih. Za mene, hrvatska antologija našeg netom proteklog XX. stoljeća ne može postojati bez nekoliko ključnih njegovih pjesama. Kada ga sad već osobno ocjenjujem, bjelodano je da on, naposljetku, ni za kakvu pragmatiku nije bio sposoban prodati svoj osnovni osjećaj identiteta:

... i evo dižem zelene ruke
evo upijam svjetlost
koja će u mojim očima ostati
zauvijek moja...

Mi smo zaboravili vrlo pomnjivo čitati svoje ljude.